

Källorna på Råda ås

För omkring 12 500 år sedan drog sig inlandsisen norrut. Den dröjde ett tag här i trakten och längs dess kant bildades en randmorän som vi idag kallar Råda ås. Högsta punkten reser sig 90 m. öh. Åsen blev så småningom en av de första platser där människorna slog sig ner. Från Råda ås rinner källor med friskt och rent vatten. En gång i tiden fanns det många källor på åsen, många är nu torrlagda.

Urbans källa låg på sluttningen i Lunnelid. Källan lär ha fungerat som offerkälla. Man offrade på Urbansdagen, den 25 maj, för god årsväxt och skörd. Denna dag var en av tre dagar på försommaren vars väder, enligt folktron, förutsade sommarens väderlek. "Urbanus, Vilhelmina och Beda, de tre skola sommaren leda."

År 1935 slutade vattnet att rinna i Urbans källa. Man hade börjat ta grus uppe på åsen och då grävdes vattenådern på sju meters djup av.

Det fanns fler källor i Lunnelid. Vid en av dem grävde man en ledning och i slutet av röret placerades ett gjutet ansikte i cement ur vars mun vattnet sipprade fram. Upphovsmännen till detta huvud hette Yngve Johansson och Hilmer Johansson. Ansiktet var en avbild av ett s.k. lusseansikte och kallades av någon anledning för Koreander. Vattnet var rent och friskt och på 1920-talet hämtade komminister Fribergs hembiträde vatten därifrån till både kaffekokning och saft. Det finns fortfarande en vattenfylld källa kvar i Lunnelid. Den ligger nära torpet Liden i slutet av reservatet.

Det vi idag benämner Råda källor ligger på en höjd av 55 m över havet och åsen sluttar relativt brant ner mot källorna.

Den ursprungliga källan, den "riktiga" Råda källa, anlades när Lidköpings innevånare var i behov av rent vatten. Speciellt efter koleraepidemin år 1853. Handelsmannen A.P. Särnmark förstod nödvändigheten av rent vatten och år 1855 donerade han 7500 riksdaler så att en vattenledning kunde byggas från källorna i Råda till Lidköping. Sedan länge kände man ju till att Råda ås var rik på vatten och många visste också att vattnet därifrån var rent och välsmakande. Nu satte man i gång att undersöka hur mycket vatten det fanns och det togs prover som analyserades av stadens apotekare. Eftersom Råda var en kronopark tvingades man också be Kungl Maj:t om lov att utnyttja marken. Det fick man och eftersom vattentillgång och vattenkvalitet bedömdes som bra, fick nu lantmätare och en kommitté i uppdrag att staka ut och sätta i gång bygget.

Till arbetsledare antogs en byggmästare från Värmland med erfarenhet från ledningsdragning, han hade också med sig två "borrrkarlar". Från stadens skogar togs 700 stockar med 10 alnars längd och 8 tums diameter. Dessa genomborrades på längden varefter de omedelbart lades ned i ett två alnar djupt dike där de packades i blålera och björnmossa. Det var mycket noga med att stockarna kom ned i marken innan de hunnit torka.

Ledningen slutade vid torgbron vid Nya stadens torg. Där byggdes en pump och ett pumphus som fick namnet "Särnmarkska pumpen". C.J. Ljungström skriver år 1871 i sin beskrivning över Kinnefjerdings och Kållands härad, samt staden Lidköping bl.a.: "...det förtreffligaste vatten erhålles, då man deremot förut måste anlita antingen det leriga och osmakliga elfvattnet, eller det föga bättre ur Wenern, eller det ännu sämre i brunnar,"

Rådavattnet var också strängt förbjudet att använda till tvätt. Därför måste allt tvättvatten kånkas från älven i hinkar och tunnor innan det var dags för det tunga arbetet att byka tvätten på vedspisen hemma i köken. Då låg ångan som en dimma över köksbord och pinnstolar och fönstren immade igen.

Samtidigt som vattenledningen byggdes också ett pyramidformat stenfundament med en kopparhuv på toppen. På en av stenväggarna sattes en låst lucka av järn. Den fick namnet Råda källa.

Tidigt varje morgon under många år gick skinnhandlare Johan Nilsson dit med nyckeln för att rensa och ösa källan. Den blev ett omtyckt utflyktsmål och en plats för glada fester. Lidköpings Skarpskytteförening hade sina sommarfester här. Då marscherade man med musikkåren i tåten från torget i Lidköping till källan. Vid Kristihimmelsfärd ordnade många föreningar gökotta. I soluppgången vandrade man med matsäckskorgar och filter för att vaka in dagen och lyssna på göken.

Denna vaka kallades för den första "uteliggarenatten", för nu hade sommaren kommit.

Skolbarnen gjorde också utflykter till källan och då kunde det hända att gamle Nilsson kom och låste upp för att de törstiga barnen skulle få smaka på det friska vattnet.

Det sades också att om man drack ur källan skulle man bli odödlig eller i alla fall förlänga livet med ett år. Ett korn av sanning finns nog där, eftersom vattnet förmodligen räddade Lidköping från en ny koleraepidemi.

Den Särnmarkska vattenledningens dåliga kapacitet hade länge kritiserats och efter krav på bättre vattentillgång kom en ny ledning till från Råda 1903 och vattentornet vid Esplanaden byggdes.

Då togs också den gamla källan ur bruk. Vattnet togs istället från källorna vid grusvägen mot Björnåker. Från början låg det troligtvis två källor här och de kallades för "Käringekällorna". Det sägs att en "käring" drunknade i källan när hon försökte rädda en häst som ramlat i. Man trodde också att källan var bottenlös.

Innan man dikade ur området fanns det ytterligare två källor, de sk. Guldkällorna, där man förr "offrade" pengar.

År 1923-25 utförde Lidköpings stad provpumpningar vid Fredrikstorp, Råda mosse, där Johan Johansson bodde med sina döttrar Linnéa och Astrid. Johan fick sköta om pumpen och kallades därför Pompe-John.

På dagen drevs pumpen av el, men på natten fick han köra en råoljemotor som drev pumpen. Grannarna klagade och tyckte att ljudet från motorn var störande. Provpumpningarna upphörde eftersom den inte gav önskat resultat. Stadens behov av vatten var större än så. Då beslöt man att uppföra det första vattenverket ute vid Lockörn och ta vatten från Väneren. Den gamla pumpstationen vid Fredrikstorp stod tom i ett par år. År 1928 fick så "Pompe-John" köpa anläggningen för 300 kronor. Pumphuset fick namnet "Stickestöva" efter Linnéa och Astrid som kallades stecketösera. De hade en stickmaskin där de bl.a. stickade strumpor åt barnen i Råda skola och matchtröjor till Villa BK. Linnéa stickade tröjorna och Astrid broderade namnet Villa i vacker stil. Tröjorna var i ull och klubben ska fortfarande ha en tröja kvar, som maskot kanske. Vi får hoppas den ger tur på lördag, om en får va lite skrockfull.

Den nya källan, som nu används, ligger nedanför Råda bollplan. Den invigdes år 1994 och man sålde då källvatten från Råda till minne av den första vattenledningen.

Varje dag pumpas cirka 900 m³ vatten från Råda källor till Lockörns vattenverk. På vattenverket blandas vatten från Råda med Vänervatten, för att genomgå rening och uppnå dricksvattenkvalitet. Tack vare att vattnet från Råda källor håller en hög kvalitet behövs bara en mindre mängd kemikalier i produktionen av dricksvattnet.

Det finns tre borrhållningar som pumpar vattnet från Råda ås till Lockörn. Borrhållningarna benämns som Drickabrunn, Skogen och Fotbollsplan. Två av borrhållningarna är försedda med kran vilket gör det möjligt för privatpersoner att nyttja vatten från Råda källor.

Den gamla Råda källa finns fortfarande kvar och platsen har gjorts i ordning. Så idag kan vi återigen ha gökotta och andra trevligheter för oss där.